

Section 4. History and archaeology

*Goncharenko Anatoliy Volodymyrovych,
Sumy National Agrarian University,
Candidate of Historical Sciences, associate professor
E-mail: anatoliygoncharenko@rambler.ru*

“Euroscepticism” in the international relations of the Great Britain, 1972–1997

*Гончаренко Анатолій Володимирович,
Сумський національний аграрний університет,
кандидат історичних наук, доцент
E-mail: anatoliygoncharenko@rambler.ru*

«Євроскептицизм» у міжнародних відносинах Великої Британії, 1972–1997 рр.

З моменту приєднання до Європейської Спільноти Велика Британія була одним з найбільш проблемних її членів, оскільки дії та заяви острівної держави забезпечили їй славу «незручного партнера». Специфіка європейської політики Великобританії полягала в обструктивній (за рідкісним винятком) поведінці Лондона в європейських переговорах, опозиції ініціативам ЄС, сприйнятті інтеграції як загрози національним інтересам країни.

Найбільш яскравими епізодами, які демонструють цей особливий, оборонний характер британської міжнародної політики в Європі, були:

- рішення не приєднуватися до ЄЕС на початку його формування;
- внутрішньопартійний розкол, який супроводжував ратифікацію заявки на вступ у Співтовариство в 1971 р.;
- доопрацювання умов членства в ЄЕС і референдум 1975 р.;
- бюджетні дебати; відмова від підписання Соціальної хартії і від включення Соціального протоколу в Маастрихтський договір;
- неохоче приєднання до механізму валютних курсів і вихід з нього;
- труднощі з ратифікацією Маастрихтського договору;

– неприєднання до Економічного і валютного союзу.

В якості основного пояснення дослідники вказують на економічну, політичну, інституційну та культурну специфіку Великої Британії. При цьому вони розходяться в оцінці того, чи була британська політика на європейському напрямку раціональною або скоріше відбивала її прагнення діяти не як рівноправний член регіонального об'єднання, а як держава світового рівня.

В залежності від особливостей політики, суб'єктів, зацікавлених в її реалізації чи відхиленні, громадської думки, диспозиції політичних сил та політичного лідерства у формуванні політики брали участь різні фактори.

У першу чергу слід звернутися до державного устрою Великої Британії. Головою виконавчої влади в країні — прем'єр-міністром — є лідер партії-переможниці на загальних виборах, який призначається монархом. Прем'єр формує кабінет і несе відповідальність за прийняті рішення; визначає стратегію уряду, в тому числі і в питаннях зовнішньої політики країни.

Всі інтереси, що знаходять відображення в британській політиці, проходять через прем'єр-міністра, тому для розуміння механізму формування політики Лондона у спільноті є доцільним структурування та аналіз факторів, що визначають позицію глави уряду і прийняті ним рішення.

Усі можливі фактори можна розділити на дві групи: інструментальні та афективні. Під інструментальними факторами мається на увазі наявність раціональної оцінки, в той час як афективні пов'язані зі сферою почуттів, настроїв, переживань і не мають раціонального характеру. У групі інструментальних чинників можна виділити дві підгрупи: специфічні чинники, які стосуються конкретної політики та інституційні чинники, пов'язані з мотивацією прем'єр-міністра як політичного інституту.

Специфічні інструментальні чинники є оцінкою переваг і недоліків тієї чи іншої політики. Так, конфлікт 80-х років щодо бюджету ЄЕС був наслідком дисбалансу між внесками держав-членів, їх економічними показниками і надходженнями з бюджету співтовариства. Від цього найбільше страждала Велика Британія, оскільки основна частка бюджету Співтовариства витрачалася на підтримку сільського господарства, в той час як у Британії зайнятість у цій сфері була нижче, ніж це було характерно для її європейських партнерів. В результаті Лондон отримував з бюджету ЄС менше, ніж його більш багаті сусіди. У зв'язку з цим позиція країни щодо європейського бюджету і спільної аграрної політики в 80-х є наслідком раціональної оцінки економічних витрат.

Не менш важливими є інституційні інструментальні чинники, які відображають прагнення прем'єр-міністра до отримання, збереження і здійснення влади. Можна говорити про дві цілі лідера партії — power, отримання влади, і policy — реалізація певного політичного курсу. Для подальшої класифікації факторів є до-

цільним розділити розглянуту підгрупу на три категорії, залежно від рівня взаємодії. До першого слід віднести рівень кабінету і парламенту, другого — рівень країни, третього — міжнародний рівень.

Серед інституційних інструментальних чинників рівня кабінету міністрів можна виділити такі фактори — характер уряду (коаліційний чи ні), механізми прийняття рішень у кабінеті, ступінь впливовості міністрів. Розглянуті фактори визначають, хто фактично відповідає за європейський вектор політики Великої Британії і чий особисті позиції (зараховують переважно до афективних факторів) можуть мати панівний вплив на формування даної політики.

На рівні парламенту велику роль відіграє електоральна система, що визначає представництво партій у Палаті громад, складу фракцій, наявність потенціалу для внутрішньопартійних розбіжностей і розколів. Саме глибокий розкол Консервативної партії, що виник через відмінності у ставленні до європейської інтеграції, був визначальним у формуванні європейської політики Дж. Мейджора і зміні його позицій з проєвропейських на скептичні.

На рівні країни вплив на прийняття рішень мають різноманітні групи тиску і суспільство в цілому. Групи тиску включають в себе не тільки бізнес-структури, а й аналітичні центри та ЗМІ, які можуть лобіювати власну позицію. Частина з них володіє важливими для керівництва країни інформаційними та аналітичними ресурсами, інші — можливостями впливу на електорат, а останні — фінансовими ресурсами, необхідними для забезпечення передвиборних кампаній. Те, які суб'єкти беруть участь у формуванні політики і під чийм впливом дані суб'єкти приймають рішення, залежить від певної сфери політики. Крім групових суб'єктів при виробленні політики уряд повинен орієнтуватися на підтримку суспільства, що ускладнює реалізацію непопулярних програм.

Наступний рівень аналізу — міжнародний. На даному рівні в якості основних суб'єктів впливу на європейську політику Лондона виступають національні держави, а також неурядові організації і транснаціональні корпорації. Так, багато авторів згадують «особливі відносини» з США серед однієї з основних причин повільного зближення Великої Британії з ЄС. Британські політики традиційно сприймають відносини з Вашингтоном як можливість відігравати роль одного з провідних гравців на міжнародній арені і брати участь у вирішенні глобальних проблем. «Особливі відносини» з США часто негативно позначаються на відносинах Лондона з Брюсселем.

На європейській політиці Великої Британії позначаються і її відносини з країнами-лідерами європейської інтеграції — Німеччиною та Францією. Конфлікт між прагненням Британії бути на провідних позиціях в Європі та її часто неконструктивною, оборонною поведінкою в Євросоюзі, який послаблює позиції Лондона, є одним з основних у відносинах Велика Британія–ЄС.

Друга група факторів, що визначають політику Британії в ЄС, представляє афективну складову детермінант британської політики. Ці фактори слід розділити на дві підгрупи: ті, що мають культурну та історичну обумовленість і пов'язані з визначенням цілей і ролі Великої Британії її лідерами; і всі інші фактори, такі як особисті взаємини.

На протигагу інструментальним факторам, які мають економічний, політичний чи інституціональний характер, природа афективних факторів зовсім інша: вони є наслідком історичного розвитку країни, її культури, і пов'язані з традиціями і національною ідентичністю. Вони визначають уявлення про роль і цілі Лондона, які і обумовлюють дії політиків. Значимість даних факторів у формуванні образу «незручного партнера» визнається більшістю дослідників політики Британії в ЄС. Як основні можна виділити наступні:

- імперське минуле Великобританії, що проявляється в її глобальних амбіціях;
- острівне положення, яке протягом століть забезпечувало відчуття ізольованості від континенту;
- традиції, укорінення в британських інститутах, які спричиняють почуття переваги над європейцями;
- мову і релігію, що підсилюють почуття відчуженості.

Для розуміння і прогнозування міжнародної європейської політики Великої Британії використання факторів поза чіткими теоретичними рамками недостатньо, їх необхідно інтегрувати в механізм, використовуючи опрацьовані теоретичні концепції, що дозволяють описати логіку їх впливу.

Для афективних факторів такою є концепція національної ідентичності, в якій особливу роль відіграє сприйняття процесу європейської інтеграції, адже саме її цілі та перспективи можуть конфліктувати з британськими політичними традиціями, а в умовах кризи ідентичності це призводить до різко негативної реакції на уявну загрозу символам національної самобутності (інститутам, традиціям і т. п.).

Наведений набір факторів можна об'єднати в механізм формування європейської політики Лондона. Для цього виділимо три групи суб'єктів: політична еліта (особи, які беруть участь в управлінні державою), групи тиску, суспільство. Представники кожної групи суб'єктів мають власну позицію в європейському питанні відповідно до оцінки переваг і недоліків; зіставлення ідеальної ролі Великої Британії і уявлень про її в цій політиці.

Таким чином, афективні і специфічні інструментальні чинники є загальними для всіх трьох груп суб'єктів. Ймовірно, роль афективних факторів менш істотна для груп тиску, ніж для політиків і суспільства; вплив специфічних інструментальних чинників на громадян слабкіше через притаманну їм нестачу інформаційно-аналітичних ресурсів.

Можновладці, що визначають політику Сполученого Королівства на європейському напрямку, повинні орієнтуватися також і на інституційні інструментальні чинники. Іншими словами, особа, яка приймає рішення, має враховувати підтримку кабінету і парламенту, ресурси, що надаються групами тиску, а також оцінювати суспільну підтримку розглянутої політики.

Відмінності в культурі, історії, політичних традиціях між Великою Британією і країнами континентальної Європи визначили британське ставлення до утворення наднаціональної структури, яка еволюціонувала в ЄС. Однак втрата статусу світової держави і пов'язаний з цим економічний спад змусили британських політиків зробити вибір між національною гордістю, яка проявлялася в небажанні визнавати втрату статусу світової держави, і майбутнім процвітанням, яке було тісно пов'язане з членством в європейському об'єднанні, на користь останнього.

Період зовнішньополітичної нерішучості і прорахунків затягнувся, в результаті чого Британія втратила можливість брати участь у формуванні інститутів Європейського Співтовариства, приєднавшись до нього лише на початку 1970-х рр. Вже тоді лунали голоси євроскептиків, що не підтримували участь в Співтоваристві. Наростання антиєвропейських настроїв у політичних партіях і суспільстві змушують Е. Хіта прискорити процес узгодження умов членства. Ця поспішність визначила труднощі у взаєминах Великої Британії з континентальною Європою, забезпечивши їй репутацію «незручного партнера».

Протягом двох десятиліть Лондон сприймає європейське об'єднання як загрозу власним глобальним інтересам, займає оборонну позицію в переговорах. При цьому, мотивації Сполученого Королівства і його континентальних партнерів не завжди різняться — Лондон, так само як Париж і Берлін, переслідують власні цілі, однак розуміють їх по-різному. Проте Велика Британія не ототожнює свій національний інтерес з інтеграцією. Даються взнаки також і внутрішньополітичні фактори: скептично налаштоване населення і преса, розділені відмінностями у ставленні до європейських процесів політичні партії. Найпростішим виходом з положення є використання націоналістичної риторики і войовниче відстоювання національних інтересів, що розуміються дуже специфічно.

У результаті, і це найбільш яскраво проявляється за роки прем'єрства Маргарет Тетчер та її наступника Джона Мейджора, Великобританія веде обструкціоністську політику на європейському напрямку. Ліберальні реформи Тетчер ще більш віддаляють британців від континенту, з'являється ще одна потенційна область для конфлікту, пов'язана з відмінностями англосаксонської і континентальної моделей розвитку. Британія займає жорстку позицію в переговорах, проте в окремих випадках їй доводиться йти на поступки, щоб не опинитися знову за бортом європейської інтеграції.

Європейське питання розколює політичні партії. Їх позиції змінюються від підтримки ЄС до закликів щодо виходу з об'єднання. Для того, щоб утриматися при владі британським прем'єрам часто доводиться проводити політику, що влаштовує євроскептиків, широко представлених у власній партії і кабінеті. Невдача спроб Дж. Мейджора позбавити країну від образу «незручного партнера» і нормалізувати відносини з Європою є наслідком того, що дії прем'єра сковуються все більш євроскептичним парламентом.

Список літератури:

1. Валуев А. В. «Евроскептицизм» в политическом развитии Великобритании и Европейского Союза: новые горизонты и традиционные стереотипы (2001–2004 гг.) / А. В. Валуев // Известия Российского государственного педагогического университета им. А. И. Герцена. – 2010. – № 119. – С. 176–193.
2. Громыко Ал. А. Внешняя политика Великобритании: от империи к «осевой державе» / Ал. А. Громыко // Современная Европа. – 2005. – № 1. – С. 9–14.
3. Крушинський В. Ю. Британська Європа чи Європейська Британія. Великобританія в європейських інтеграційних процесах. – К.: Київський університет, – 2003. – 214 с.
4. Cassels A. Ideology and International Relations in the Modern World / A. Cassels. – L.–N.-Y., – 1996. – 302 p.

*Zhanybek kyzy Jamila,
Osh technological University, Technological College,
student at Osh state University, history faculty
E-mail: Danash90inbox.ru*

The protection of women's rights in the legislation of the Kyrgyz Republic

*Жанибек кызы Жамила,
Ошский технологический университет,
Технологический колледж, магистрант Ошский государственный
университет, исторический факультет
E-mail: Danash90inbox.ru*

Защита прав женщин в законодательстве Кыргызской Республики

В Кыргызской Республике концепция прав женщины все больше и больше понимается в контексте прав человека, демократизации и создания правового го-